

Sygn. akt II UK 740/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 21 lutego 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Halina Kiriło (sprawozdawca)

SSN Piotr Prusinowski

w sprawie z wniosku S.T.
przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w O.
o wcześniejszą emeryturę z tytułu pracy w warunkach szczególnych,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń
Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 21 lutego 2017 r.,
skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 16 czerwca 2015 r., sygn. akt III AUa .../14,

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Apelacyjnemu [...], pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 3 lutego 2014 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w O. odmówił ubezpieczonemu S. T. prawa do wcześniejszej emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

Wyrokiem z dnia 29 września 2014 r. Sąd Okręgowy w O. zmienił zaskarżoną decyzję w ten sposób, że przyznał wnioskodawcy prawo do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach poczynając od dnia 1 grudnia 2013 r.

Sąd Okręgowy ustalił, że S.T., urodzony 24 lipca 1951 r., w dniu 21 czerwca 2011 r. złożył w ZUS Oddziale w O. pierwszy wniosek o emeryturę z tytułu pracy w szczególnych warunkach. Decyzją z 18 lipca 2011 r. organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury wskazując, że na dzień 31 grudnia 1998 r. nie udowodnił on co najmniej 15-letniego stażu pracy w szczególnych warunkach. Organ rentowy nie uwzględnił w tymże stażu okresu zatrudnienia ubezpieczonego w „N.” w N. od 8 stycznia 1974 r. do 30 kwietnia 1974 r. na stanowisku pomocnika spawacza i od 1 maja 1974 r. do 2 kwietnia 1989 r. na stanowisku blacharza samochodowego. Wyrokiem z dnia 28 grudnia 2011 r., V U .../11, Sąd Okręgowy w O. oddalił odwołanie wnioskodawcy od powyższej decyzji. W sprawie tej Sąd uznał za wątpliwe, czy w pierwszym spornym okresie zatrudnienia ubezpieczony pracował jako pomoc spawacza. Wnioskodawca nie wykazał bowiem, aby praca ta była wykonywana w bezpośrednim sąsiedztwie stanowiska pracy spawacza, czy też by była de facto pracą zgrzewacza. Sąd nie zaliczył również do stażu pracy w szczególnych warunkach okresu zatrudnienia wnioskodawcy na stanowisku ślusarza konstrukcyjnego i blacharza samochodowego przy montażu drzwi samochodów z udziałem spawania i zgrzewania. Jednocześnie w toku procesu organ rentowy przyznał, że praca ubezpieczonego w Spółdzielni Pracy „G.” w N. w okresie od 29 sierpnia 1969 r. do 4 stycznia 1974 r. na stanowisku wyrzynacza skór oraz w „N.” w N. w okresie od 1 czerwca 1989 r. do 31 grudnia 1998 r. na stanowisku lakiernika była pracą w szczególnych warunkach. Wyrokiem z dnia 19 czerwca 2012 r., III AUa .../12, Sąd Apelacyjny [...] oddalił apelację wnioskodawcy od orzeczenia Sądu Okręgowego w O., dzieląc w uzasadnieniu argumentację Sądu pierwszej instancji. Postanowieniem z dnia 23 maja 2013 r., II UK 41/13, Sąd Najwyższy odmówił przyjęcia do rozpoznania skargi kasacyjnej wnioskodawcy od wyroku Sądu Apelacyjnego wobec niewykazana przesłanki oczywistej zasadności skargi.

W dniu 30 grudnia 2013 r. S.T. ponownie złożył wniosek o wcześniejszą emeryturę z tytułu pracy w warunkach szczególnych, powołując się na art. 114

ustawy o emeryturach i rentach z FUS i wskazując na zeznania (pisemne) dwóch nowych świadków: [...]. Zaskarżoną w niniejszym postępowaniu decyzją z 3 lutego 2014 r. organ rentowy odmówił wnioskodawcy prawa do emerytury, wskazując w uzasadnieniu, że na dzień 31 grudnia 1998 r. nie udokumentował on wymaganego 15-letniego okresu zatrudnienia w szczególnych warunkach. Do stażu pracy w warunkach szczególnych organ rentowy nie zaliczył okresu zatrudnienia ubezpieczonego od 8 stycznia 1974 r. do 2 kwietnia 1989 r. i od 1 czerwca 1989 r. do 31 grudnia 1998 r. w „N.” Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością. W świadectwie pracy pracodawca nie określił bowiem charakteru pracy wnioskodawcy ściśle według rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r., a nadto wskazane stanowiska pracy są niezgodne z zarządzeniem resortowym, pod które ten zakład podlegał. Jednocześnie organ rentowy podniósł, że oświadczenie o braku dokumentów i zeznania świadków nie stanowią środka dowodowego w sprawie.

W niniejszym postępowaniu Sąd Okręgowy ustalił ponadto, że wnioskodawca pracował w Spółdzielni Pracy „G.” w N. od 29 sierpnia 1969 r. do 4 stycznia 1974 r. na stanowisku wyrzynacza skór, która to praca była pracą wykonywaną w szczególnych warunkach, co potwierdzono w postępowaniu w sprawie V U .../11 i czego nie kwestionował organ rentowy w niniejszym postępowaniu.

W okresie od 8 stycznia 1974 r. do 30 września 2000 r. S.T. był zatrudniony na podstawie umowy o pracę w pełnym wymiarze czasu pracy w „N.” Spółce z ograniczoną odpowiedzialnością Zakładzie Montażu Samochodów w N.. W powyższym okresie wnioskodawca pracował w tym zakładzie formalnie na następujących stanowiskach: od 8 stycznia 1974 r. do 30 kwietnia 1974 r. pomocnika spawacza, od 1 maja 1974 r. do 31 marca 1986 r. blacharza-zgrzewacza (Wydział Pr-3), od 1 kwietnia 1986 r. do 1 kwietnia 1989 r. ślusarza konstrukcyjnego- zgrzewacza (Wydział Pr-3), od 2 kwietnia 1989 r. do 31 maja 1989 r. monter samochodowego (Wydział Pr-5), od 1 czerwca 1989 r. do 30 września 2000 r. lakiernika. Wnioskodawca zatrudniony został w „N.” na Wydziale Pr-3 (blachowni). Na tym wydziale najpierw spawane były szkielety samochodów, tj. spawano tam boki, przód, podłogę, tak aby powstał szkielet samochodu. Następnie

szkielet przesuwany był suwnicą i na kolejnych taśmach zakładano poszycie dachu i drzwi, po czym samochód był kierowany na inny wydział, tj. lakiernię. Na wydziale Pr-3 wykonywano wszystkie obróbki blacharskie - spawalnicze samochodów, takich jak Nyski, mikrobusy i inne. Polegało to na tym, że dany pracownik wchodził do samochodu i spawał detale. Wnioskodawca także spawał - dopasowywał drzwi i spawał zawiasy do konstrukcji. Przy jednym samochodzie pracowało trzech spawaczy, trzeci spawacz spawał gazowo tył samochodu. Gdy spawacze przyspawali wszystkie elementy konstrukcji, samochód był transportowany do lakierni.

Ubezpieczony ukończył podstawowy kurs spawania elektrycznego przeprowadzony w okresie od 19 listopada 1974 r. do 6 marca 1975 r. Do wynagrodzenia zasadniczego w „N.” wnioskodawca otrzymywał tzw. dodatek szkodliwy: w roku 1984 za miesiące od stycznia do czerwca i od września do grudnia, a także przez cały rok w latach 1985, 1986, 1987, 1988 i 1989 oraz w styczniu 1990 r., później nie ma takiej pozycji w wynagrodzeniu. Z zachowanych kart za lata 1978 i 1979 wynika, że w 1978 r. wnioskodawca nie pobierał dodatku, mimo że jest taka pozycja w kartotece, a w 1979 r. nie pobierał dodatku i nie ma takiej pozycji w kartotece. Zachowana dokumentacja zakładowa (zarządzenie nr 9/NO/99) aktualizuje wykaz stanowisk pracy w szczególnych warunkach na styczeń 1999 r., natomiast za okres wcześniejszy wskazany jest wykaz z 1996 r., w którym na wydziale PR-3, jako stanowiska pracy w szczególnych warunkach, wymienione są stanowiska spawacza, ślusarza konstrukcyjnego pracującego w bezpośrednim sąsiedztwie stanowisk spawania i jako pomocnik spawacza oraz stanowisko zgrzewacza, a z okresu jeszcze wcześniejszego wskazane jest, jako dokumentacja źródłowa, Zarządzenie nr 3 Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego.

Przechodząc do analizy roszczeń emerytalnych ubezpieczonego wywodzonych z art. 184 ust. 1 i związku z art. 32 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.), Sąd Okręgowy podkreślił, że w niniejszej sprawie odpowiednim aktem resortowym, doprecyzowującym rodzaje prac wskazanych w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w

szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 4), jest Zarządzenie Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego (Dz. Urz. MG z 1985 r. Nr 1, poz. 1). W wykazie A będącym załącznikiem do tego zarządzenia, w dziale XIV, pod poz. 12 wymieniono między innymi stanowiska: 8) spawacz, 13) zgrzewacz, a w pkt 4) wymieniono pracowników zatrudnionych w bezpośrednim sąsiedztwie stanowisk spawalniczych w wydziałach spawalniczych.

Sąd pierwszej instancji wskazał, że w toku procesu, jaki toczył się poprzednio, organ rentowy uznał, że okresy pracy wnioskodawcy w warunkach szczególnych wynoszą łącznie 13 lat, 10 miesięcy, 13 dni - co organ rentowy dodatkowo potwierdził w niniejszej sprawie w piśmie procesowym z dnia 25 sierpnia 2014 r. Sporne pozostawało, czy nieuwzględnione przez organ rentowy i przez Sąd w sprawie V U .../11 okresy zatrudnienia wnioskodawcy w „N.” od momentu zatrudnienia w dniu 8 stycznia 1974 r., w tym do 30 kwietnia 1974 r. jako pomocnika spawacza; od 1 maja 1974 r. do 31 marca 1986 r. jako blacharza-zgrzewacza (Wydział Pr-3) i od 1 kwietnia 1986 r. do 1 kwietnia 1989 r. jako ślusarza konstrukcyjnego - zgrzewacza (Wydział Pr-3), należy zaliczyć do stażu pracy w warunkach szczególnych, w świetle zgłoszonych nowych dowodów.

W ocenie Sądu Odwoławczego, nie był zasadny wniosek organu rentowego o odrzucenie odwołania na podstawie art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c., gdyż wnioskodawca odnośnie spornych okresów zatrudnienia powołał się na nowy dowód z zeznań dwóch świadków, którzy w poprzednim postępowaniu odwoławczym nie byli przesłuchani. Istotą niniejszego postępowania była natomiast analiza wskazanych przez wnioskodawcę nowych dowodów, tj. zeznań świadka [...]. W oparciu o zeznania tych świadków Sąd pierwszej instancji ustalił, że na stanowisku blacharza-zgrzewacza od 1 maja 1974 r. do 31 marca 1986 r. (11 lat, 11 miesięcy) i ślusarza konstrukcyjnego - zgrzewacza od 1 kwietnia 1986 r. do 1 kwietnia 1989 r. (3 lata i 1 dzień), na wydziale Pr-3, wnioskodawca wykonywał stale zarówno w bezpośrednim sąsiedztwie stanowisk spawalniczych, jak i następnie prace spawalnicze przy montażu zawiasów i drzwi w konstrukcjach samochodowych, zważywszy dodatkowo, że stanowisko zgrzewacza również jest zaliczane do

stanowiska pracy w warunkach szczególnych. Za przyjęciem powyższych okoliczności przemawiały dodatkowo przedłożone dopiero w niniejszym postępowaniu karty zarobkowe wnioskodawcy, z których wynika, że wnioskodawca otrzymywał w „N.” do wynagrodzenia zasadniczego tzw. dodatek szkodliwy. Sąd zważył, że w poprzednim postępowaniu, kierując się wykazem stanowisk pracy w szczególnych warunkach Sądy uznały, iż stanowisko ślusarza konstrukcyjnego nie zostało uznane za stanowisko pracy w szczególnych warunkach. Nie uwzględniono jednak wówczas, że wspomniany wykaz zakładowy pochodzi z 1999 r. Tymczasem faktem powszechnie znanym jest, że na początku lat dziewięćdziesiątych technologia produkcji samochodów w Zakładach „N.” została istotnie zmieniona pod względem technologicznym, a w niniejszej sprawie sporny jest okres do 1 kwietnia 1989 r. Analiza dowodów pozwoliła więc Sądowi pierwszej instancji na odmienną ocenę stanu faktycznego, niż ocena Sądu Okręgowego przeprowadzona we wcześniejszym postępowaniu odwoławczym.

Na skutek apelacji organu rentowego, Sąd Apelacyjny [...] wyrokiem z 16 czerwca 2015 r. zmienił zaskarżone orzeczenie w ten sposób, że oddalił odwołanie.

Sąd Apelacyjny zaznaczył, że kwestia uprawnień wnioskodawcy do emerytury z tytułu pracy w warunkach szczególnych była już przedmiotem rozstrzygnięcia w negatywnym dla wnioskodawcy prawomocnym wyroku Sądu Okręgowego w O. z dnia 28 grudnia 2011 r. w sprawie V U .../11. Ocena materiału dowodowego przez Sąd pierwszej instancji prowadziła wówczas do wniosku, że w spornym okresie - tożsamym z okresem spornym w niniejszej sprawie - S.T. był zatrudniony w charakterze pomocnika spawacza oraz blacharza samochodowego, ślusarza konstrukcyjnego i monter, a zatem na stanowiskach niewymienionych w wykazie stanowisk określonych w rozporządzeniu. Sąd jednoznacznie wskazał, że z akt osobowych wnioskodawcy, jak również z zeznań świadków [...] oraz z zeznań samego ubezpieczonego wynika, iż w spornym okresie wnioskodawca wykonywał pracę mieszaną, zajmując się montażem drzwi do produkowanych samochodów, a w ramach swych obowiązków zgrzewał, spawał, szlifował oraz zaginał blachy, gwintował, nawiercał oraz czasami spawał i dopasowywał drzwi do samochodów.

Sąd Apelacyjny podkreślił, że ponowne rozpoznanie sprawy następuje w sytuacji, gdy ubezpieczony wskaże nowe okoliczności, bądź przedstawi nowe

dowody na poparcie swoich roszczeń, które mają wpływ na prawo do świadczeń. Nowe postępowania sądowe nie może być konkurencyjne dla postępowania o to samo świadczenie pomiędzy tymi samymi stronami, zakończonego już prawomocnym wyrokiem. Niniejsze postępowanie nie może również zastępować oceny właściwej dla kontroli instancyjnej. Odwołanie wnioskodawcy w niniejszej sprawie zawierało tylko nowe dowody osobowe w postaci zeznań innych świadków niż w poprzednim procesie. Sąd Apelacyjny w pełni podzielił ustalenia poczynione w poprzednim procesie, z których wynika, że ubezpieczony nie wykonywał stale i w pełnym wymiarze czasu pracy czynności przypisanych dla stanowiska wymienionego w Dziale XIV pod poz. 12 - prace przy spawaniu i wycinaniu elektrycznym, gazowym, atomowodorowym. Samo techniczne przedstawienie nowych wniosków dowodowych w postaci zeznań innych świadków nie pozwala na pominięcie ustaleń sądu dokonanych w poprzednim procesie, ani nie zwalnia sądu od rzeczowej oceny nowych dowodów w rozumieniu art. 233 § 1 k.p.c.

Sąd Apelacyjny uznał, że wobec jednoznacznej oceny obu Sądów w poprzedniej sprawie, zeznania innych świadków dotyczące tego samego okresu są całkowicie niewiarygodne i nie dają podstaw do uznania, iż ubezpieczony był zatrudniony w warunkach szczególnych tym bardziej, że pozostają w sprzeczności z zeznaniami samego wnioskodawcy złożonymi w sprawie z poprzedniego odwołania. W ocenie Sądu drugiej instancji, zasadny jest zarzut organu rentowego, iż ocena materiału dowodowego dokonana przez Sąd Okręgowy w niniejszej sprawie jest całkowicie dowolna i zmierza do niedopuszczalnej weryfikacji oceny dokonanej w prawomocnym wyroku w poprzednim procesie. Zdaniem Sądu Apelacyjnego, sama koncepcja prezentowania w kolejnym procesie odmiennej oceny charakteru tego samego okresu zatrudnienia, przeczy możliwości uznawania za wiarygodne tych twierdzeń strony i zaoferowanych dowodów z zeznań świadków.

Powyższy wyrok zaskarżył w całości skargą kasacyjną wnioskodawca. Zaskarżonemu wyrokowi zarzucił naruszenie: 1/ art. 114 ust 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przez błędne rozumienie i niewłaściwe zastosowanie; 2/ art. 233 § 1 k.p.c. oraz art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. 1997 nr 78, poz. 483), przez niewłaściwe zastosowanie; 3/ art. 328 § 2 k.p.c., przez niewłaściwe zastosowanie, 4/ art. 32 ust. 2 w związku z

art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z treścią § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.), przez błędne zastosowanie.

Skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania, zaś w razie stwierdzenia przesłanki oczywistej zasadności zarzutu naruszenia prawa materialnego, wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego oraz o zmianę wyroku Sądu pierwszej instancji i przyznanie wnioskodawcy prawa do emerytury, a nadto o zasądzenie kosztów procesu.

Skarżący wskazał, że na podstawie uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie sposób ustalić, w jaki sposób art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS miałyby stanowić podstawę dyskwalifikacji przedstawionych przez odwołującego się nowych dowodów. Podniósł, że w przepisie tym ustawodawca wyraził dwie przesłanki wznowienia (nowe dowody i nowe okoliczności), które są przesłankami od siebie niezależnymi. Powołując się na piśmiennictwo skarżący zważył, że wzruszenie rozstrzygnięcia na podstawie art. 114 cytowanej ustawy może być przeprowadzone w sytuacji przedstawienia nowych dowodów podważających wiarygodność uprzednio zgromadzonego materiału dowodowego, w tym dowodów uzyskanych już po wydaniu decyzji, pod warunkiem jednak, że wynikają z nich fakty powstałe przed tym momentem. Ponadto specyfika tej instytucji, a także wzgląd na socjalne przeznaczenie emerytur i rent oraz gospodarowanie środkami publicznymi uzasadnia przyznanie stronom stosunkowo szerokich uprawnień, zarówno w celu kwestionowania błędnie ukształtowanego prawa do świadczenia, jak i ponownego ubiegania się o poprzednio nieprzyznane prawo. Uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy.

Skarżący nie podzielił stanowiska, że sama koncepcja prezentowania w kolejnym procesie odmiennej oceny tego samego okresu zatrudnienia, przeczy możliwości uznawania za wiarygodne tych twierdzeń strony i zaoferowanych dowodów z zeznań świadków. Sąd stwierdzając, że o ocenie dowodu ze świadków w niniejszym procesie przesądza poprzedni proces, rażąco naruszył w ten sposób

zasadę swobodnej oceny dowodów, o której mowa w art. 233 § 1 k.p.c., a nadto prawo do sądu wyrażone w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP, które przecież obejmuje prawo do rozpoznania każdej sprawy, o ile nie zachodzą przesłanki uniemożliwiające jej rozpoznanie, wyraźnie w przepisach przewidziane. W konsekwencji tego, Sąd naruszył również art. 32 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 4 ustawy o emeryturach i rentach z FUS w związku z treścią § 4 rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego oraz wzrostu emerytur i rent inwalidzkich dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, przez jego błędne zastosowanie. Uchybienie to mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy, ponieważ gdyby Sąd Apelacyjny nie odmówił Sądowi pierwszej instancji kompetencji do swobodnej oceny dowodów, nie miałby podstaw do innej ich oceny. Odwołujący się podniósł ponadto, że Sąd Apelacyjny w uzasadnieniu wyroku łączy ze sobą rozważania na temat art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z FUS i art. 233 k.p.c., nie wskazując, jaki jest wzajemny stosunek tych przepisów mający uzasadniać zapadłe rozstrzygnięcie. W tej sytuacji należy stwierdzić, że Sąd nie kierował się żadnym spójnym kryterium przy ocenie sprawy, a w każdym, razie nie jest w stanie tego kryterium wyartykułować, czym także naruszył art. 328 § 2 k.p.c., co mogło mieć istotny wpływ na wynik sprawy. Sąd wykluczył bowiem danie wiary w pełnym zakresie zeznaniom świadków na podstawie wyników innych procesów.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługuje na uwzględnienie.

Analizę prawidłowości zaskarżonego wyroku rozpocząć wypada od przypomnienia, że wniosek emerytalny ubezpieczonego S.T., inicjujący postępowanie przed Zakładem Ubezpieczeń Społecznych Oddziałem w O. zakończone decyzją odmowną z dnia 3 lutego 2014 r., nie jest wnioskiem pierwszorzadowym, lecz złożonym w trybie art. 114 ust. 1 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń (jednolity tekst: Dz.U. z 2016 r., poz. 887; dalej jako ustawa o emeryturach i rentach z FUS) wnioskiem o ponowne ustalenie prawa do świadczenia, co do którego organ rentowy

wypowiedział się we wcześniejszej decyzji z dnia 18 lipca 2011 r., odmawiającej ubezpieczonemu prawa do emerytury z obniżonego wieku z tytułu pracy w szczególnych warunkach, utrzymanej w mocy wyrokami Sądu Okręgowego w O. z dnia 28 grudnia 2011 r., VU .../11 oraz Sądu Apelacyjnego [...] z dnia 19 czerwca 2012 r., III AUa .../12. Ubezpieczony występując z obecnym wnioskiem emerytalnym i domagając się ponownego rozpoznania jego prawa do spornego świadczenia przedłożył nowe dowody w postaci zeznań świadków nieprzesłuchiwanych w poprzednim procesie. Odmawiając ubezpieczonemu prawa do emerytury organ rentowy powołał przepisy art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz § 4 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. z 1983 r. Nr 8, poz. 43 ze zm.). Mimo niepowołania w zaskarżonej decyzji wspomnianego art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, Sąd Okręgowy potraktował przedmiotowy wniosek emerytalny jako inicjujący postępowanie w trybie tego przepisu i po przeprowadzeniu przedstawionych przez ubezpieczonego dowodów dokonał oceny całego zgromadzonego materiału i poczynił ustalenia faktyczne pozwalające na subsumcję przepisów prawa materialnego regulujących kwestię nabywania prawa do emerytury z tytułu pracy w szczególnych warunkach.

Rację ma skarżący zarzucając Sądowi Apelacyjnemu, że zmieniając orzeczenie pierwszoinstancyjne nie przedstawił w pisemnych motywach swego wyroku wyводу pozwalającego na kasacyjną kontrolę zapadłego rozstrzygnięcia, czym naruszył art. 328 § 2 k.p.c. w związku z art. 391 § 2 k.p.c. Lektura uzasadnienia zaskarżonego wyroku nie pozwala na jednoznaczne stwierdzenie, czy Sąd drugiej instancji zakwalifikował postępowanie przed organem rentowym zakończone decyzją z dnia 3 lutego 2014 r. jako postępowanie wznowione z mocy art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a jeżeli tak – czy uznał je za dopuszczalne wobec, akcentowanego przez ten Sąd, prawomocnego orzeczenia zapadłego w poprzednim postępowaniu o przyznanie spornego świadczenia. I chociaż w motywach wyroku nie nawiązano wprost do przepisów normujących instytucję powagi rzeczy osądzonej oraz instytucję związania sądów i innych organów prawomocnym wyrokiem, to nie wyjaśniono, jak instytucje te w ocenie

Sądu oddziaływają na możliwość ponownego ustalania prawa do świadczeń emerytalno – rentowych. Sąd Apelacyjny nie wypowiedział się też ostatecznie, czy jego zdaniem zostały spełnione przewidziane w art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS przesłanki wznowienia postępowania, jedynie podkreślając w uzasadnieniu wyroku, że wnioskodawca przedłożył tylko nowe dowody osobowe i to dotyczące okresu pracy w szczególnych warunkach, który był już przedmiotem analizy we wcześniejszym postępowaniu z odwołania od odmownej decyzji organu rentowego. Wreszcie mimo przywołania przepisu art. 233 k.p.c., Sąd ten oceniając wiarygodność nowych dowodów zdawał się być związany ustaleniami poczynionymi w toku poprzedniego procesu zakończonego prawomocnym wyrokiem. Zawarte w pisemnych motywach zaskarżonego orzeczenia wypowiedzi Sądu drugiej instancji przemawiają za zasadnością kasacyjnego zarzutu naruszenia prawa materialnego przez błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Konieczne jest więc wyjaśnienie wątpliwości na tle interpretacji tego przepisu.

Prawdą jest, iż organ rentowy powołując w podstawie prawnej zaskarżonej decyzji przepisy ustawy o emeryturach i rentach z FUS, nie wskazał art. 114 ust. 1 tego aktu. Tymczasem w przypadku wystąpienia ubezpieczonego z ponownym wnioskiem emerytalnym po uprzednim prawomocnym rozstrzygnięciu przez sąd ubezpieczeń społecznych o braku po stronie wnioskodawcy prawa do dochodzonego świadczenia, możliwe jest zaistnienie kilku sytuacji faktycznych i prawnych implikujących różne rozstrzygnięcia, a istota problemu dotyczy zastosowania w tych przypadkach instytucji związania organu rentowego i sądu odwoławczego poprzednim prawomocnym wyrokiem sądowym oraz instytucji powagi rzeczy osądzonej.

Należy zatem zauważyć, że w myśl art. 365 § 1 k.p.c., orzeczenie prawomocne wiąże nie tylko strony i sąd, który je wydał, lecz również inne sądy oraz inne organy państwowe i organy administracji publicznej, a w wypadkach w ustawie przewidzianych także inne osoby. Z prawomocnością orzeczenia sądowego (zarówno w ujęciu materialnym, jak i formalnym) związana jest powaga rzeczy osądzonej (art. 366 k.p.c.), przy czym jest to konstrukcja prawna odmienna - choć ściśle powiązana - z regulacją art. 365 § 1 k.p.c. Wyrok prawomocny ma

powagę rzeczy osądzonej tylko co do tego, co w związku z podstawą sporu stanowiło przedmiot rozstrzygnięcia, a ponadto tylko między tymi samymi stronami. Moc wiążąca orzeczenia (art. 365 § 1 k.p.c.) może być rozważana tylko wtedy, gdy rozpoznawana jest inna sprawa niż ta, w której wydano poprzednie orzeczenie oraz gdy kwestia rozstrzygnięta innym wyrokiem stanowi zagadnienie wstępne. Moc wiążąca prawomocnego orzeczenia sądu charakteryzuje się dwoma aspektami. Pierwszy z nich odnosi się tylko do faktu istnienia prawomocnego orzeczenia. Ten aspekt występuje, gdy w poprzednim postępowaniu, w którym zapadło prawomocne orzeczenie, nie brała udziału choćby jedna ze stron nowego postępowania, a nie jest ona objęta prawomocnością rozszerzoną. Nie można bowiem takiej strony obciążać dalszymi skutkami wynikającymi z prawomocnego orzeczenia. Drugi aspekt mocy wiążącej prawomocnego orzeczenia jest określony jako walor prawny rozstrzygnięcia (osądzenia) zawartego w treści orzeczenia. Jest on ściśle związany z powagą rzeczy osądzonej (art. 366 § 1 k.p.c.) i występuje w nowej sprawie pomiędzy tymi samymi stronami, choć przedmiot obu spraw jest inny. W nowej sprawie nie może być wówczas zastosowany negatywny (procesowy) skutek powagi rzeczy osądzonej, polegający na niedopuszczalności ponownego rozstrzygnięcia tej samej sprawy. Występuje natomiast skutek pozytywny (materialny) rzeczy osądzonej, przejawiający się w tym, że rozstrzygnięcie zawarte w prawomocnym orzeczeniu (rzecz osądzona) stwarza stan prawny taki, jaki z niego wynika. Sądy rozpoznające między tymi samymi stronami nowy spór muszą przyjmować, że dana kwestia prawna kształtuje się tak, jak przyjęto to w prawomocnym, wcześniejszym wyroku, a więc w ostatecznym rezultacie procesu uwzględniającym stan rzeczy na datę zamknięcia rozprawy. Taka jest treść prawomocnego orzeczenia, o którym stanowi art. 365 § 1 k.p.c., a więc treść wyrażonej w nim indywidualnej i konkretnej normy prawnej. A zatem w kolejnym postępowaniu, w którym pojawia się ta sama kwestia, nie może być ona już ponownie badana. Związanie orzeczeniem oznacza zatem zakaz dokonywania ustaleń sprzecznych z uprzednio osądzoną kwestią, a nawet niedopuszczalność prowadzenia w tym zakresie postępowania dowodowego (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 listopada 2013 r., II PK 438/13, LEX nr 140888 i powołane tam orzecznictwo).

Postępowanie cywilne w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych charakteryzuje się jednak pewną specyfiką, co ma swoje implikacje również w zakresie funkcjonowania instytucji powagi rzeczy osądzonej, nadając tej instytucji szczególny walor, ograniczający jej praktyczne znaczenie. Sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych są bowiem sprawami cywilnymi jedynie w ujęciu formalnym (art. 1 k.p.c.). Trzeba wszak pamiętać, że w sprawach tych postępowanie sądowe nie jest inicjowane przez wniesienie pozwu, lecz odwołania od decyzji organu rentowego. Powszechnie przyjmuje się jednak, iż odwołanie jest surogatem pozwu i jego wniesienie podlega tym samym regułom, co pozew wnoszony w zwykłym postępowaniu procesowym. Co do zasady, wydanie decyzji przez organ rentowy powoduje możliwość wszczęcia postępowania cywilnego, chociażby dotyczyła ona ponownie tego samego świadczenia, które było już przedmiotem sporu w poprzednio toczącym się procesie. Wynika to stąd, że przedmiotem postępowania w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych jest kontrola określonej decyzji. Wydanie przez organ rentowy kolejnej decyzji otwiera drogę do wniesienia odwołania, a więc do wszczęcia nowego postępowania cywilnego. W judykaturze zauważa się, że nieważność postępowania, związana z nieodrzczeniem przez sąd ubezpieczeń społecznych odwołania od decyzji organu rentowego z powodu powagi rzeczy osądzonej, mogłaby być rozważana wówczas, gdyby odwołanie zostało wniesione od decyzji już wcześniej zaskarżonej odwołaniem, które zostało oddalone prawomocnym wyrokiem sądowym. Natomiast odwołanie od nowej decyzji organu rentowego podlega merytorycznemu rozpoznaniu, zgodnie z zasadą przewidzianą w art. 83 ust. 2 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2015 r., poz. 121; por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2012 r., I UK 299/11, OSNP 2013 nr 9 – 10, poz. 118).

W konsekwencji tego, należy podzielić stanowisko judykatury, zgodnie z którym wydanie przez organ rentowy nowej decyzji, także co do świadczenia będącego przedmiotem wcześniejszej decyzji i postępowania wcześniej zakończonego prawomocnym wyrokiem sądu, wszczętego w wyniku wniesienia od niej odwołania, uprawnia ubiegającego się o świadczenie do wniesienia kolejnego odwołania do sądu, a wszczęta w ten sposób sprawa cywilna nie jest sprawą o to

samo świadczenie w rozumieniu art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. Prawomocny wyrok rozstrzygający o braku prawa do świadczenia emerytalnego lub rentowego nie jest zatem przeszkodą do wystąpienia z ponownym wnioskiem o to samo świadczenie. Taki wniosek jest dopuszczalny przede wszystkim wówczas, gdy po uprawomocnieniu się wyroku wystąpiły nowe okoliczności mające wpływ na prawo do świadczeń. W takiej sytuacji sprawa tocząca się w wyniku rozpoznania nowego wniosku - wydania nowej decyzji - nie jest sprawą o to samo roszczenie, które było przedmiotem rozstrzygnięcia w sprawie poprzednio zakończonej wydaniem wyroku. Nowe zdarzenia zachodzące po uprawomocnieniu się orzeczenia sądowego mogą bowiem spowodować przekształcenie treści praw i obowiązków stron stosunku ubezpieczenia społecznego, gdyż nie jest wykluczone spełnienie się lub upadek przesłanek materialnoprawnych warunkujących nabycie prawa do konkretnych świadczeń. Podstawową regułą rządzącą tymi stosunkami prawnymi jest właśnie możliwość wzruszenia ustaleń stanowiących podstawę faktyczną prawomocnych orzeczeń sądu, także przez wydanie nowej decyzji organu rentowego. Tak więc zmiana okoliczności, jaka nastąpi po wydaniu prawomocnego orzeczenia sądu ubezpieczeń społecznych, otwiera stronie drogę do ponownego rozpoznania sprawy w postępowaniu cywilnym (por. uchwałę Sądu Najwyższego z 3 dnia października 1996 r., II UZP 18/96, OSNAPiUS 1997 nr 7, poz. 117, a także wyroki z dnia 8 października 1986 r., II URN 182/86, OSNCP 1987 nr 12, poz. 212, z dnia 5 sierpnia 1999 r., II UKN 231/99, OSNAPiUS 2000 nr 19, poz. 734; z dnia 8 lipca 2005 r., I UK 11/05, OSNP 2006 nr 5-6, poz. 98; z dnia 19 lutego 2007 r., I UK 266/06, OSNP 2008 nr 5-6, poz. 79; z dnia 4 grudnia 2007 r., I UK 159/07, LEX nr 863930; 21 maja 2008 r., I UK 370/07, LEX nr 491467; z dnia 13 listopada 2009 r., III UK 48/09, LEX nr 560876; z dnia 19 października 2010 r., II BU 4/10, LEX nr 707411; postanowienie z dnia 7 maja 2009 r., III UK 100/08, OSNP 2011 nr 1-2, poz. 24; OSP 2011 nr 5, poz. 53, z glosą R. Babińskiej-Góreckiej).

Zauważa się jednak, że sytuacja jest bardziej złożona, gdy ubezpieczony składa po raz kolejny wniosek o przyznanie prawa do emerytury, czyniąc to w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Nie można wszakże zapominać, że wprawdzie przedmiotem sprawy z zakresu ubezpieczeń społecznych jest kontrola decyzji organu rentowego, ale w istocie nie tyle chodzi o

samą decyzję, co o ocenę prawidłowości zamieszczonego w niej rozstrzygnięcia organu rentowego (m. in. w kwestii ustalenia prawa do świadczenia z ubezpieczeń społecznych). Jak trafnie skonstatował Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 22 lutego 2010 r., I UK 247/09 (LEX nr 585725), w ubezpieczeniach społecznych regułą jest kształtowanie sfery prawnej ubezpieczonych i instytucji ubezpieczeniowej z mocy prawa. Z zastosowaniem mechanizmu nabycia *in abstracto* powstaje przede wszystkim prawo do emerytur i rent. Zgodnie z przepisem art. 100 ustawy emerytalnej, prawo do świadczeń w niej określonych powstaje z dniem spełnienia warunków wymaganych do nabycia prawa. Decyzje organów rentowych mają jedynie charakter deklaratoryjny, potwierdzający powstanie warunków koniecznych do nabycia prawa do świadczenia. W uzasadnieniu uchwały całej Izby Administracyjnej, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych z dnia 20 grudnia 2000 r., III ZP 29/00 (OSNP 2001 nr 12, poz. 418) Sąd Najwyższy stwierdził, że prawo do świadczeń powstaje i istnieje niezależnie od decyzji organu rentowego, a tylko jego realizacja w postaci wypłaty świadczenia wymaga potwierdzenia decyzją. Wniosek zainteresowanego nie jest zatem elementem prawa do świadczeń emerytalno - rentowych. Celem zgłoszenia wniosku jest realizacja powstałego *ex lege* prawa. Ustawa o emeryturach i rentach z FUS zawiera zaś przepisy stanowiące podstawę prawną weryfikacji i wzruszalności decyzji organów rentowych, w których zawarto ustalenia pozostające w obiektywnej sprzeczności z ukształtowanym *ex lege* stanem uprawnień emerytalno - rentowych ubezpieczonych. Podstawę tę stanowi przepis art. 114, określający tryb ponownego ustalenia prawa do świadczeń emerytalno - rentowych lub ich wysokości. Uzasadnieniem dla ponowienia postępowania zakończonego prawomocną decyzją organu rentowego, wyznaczającym jego cel, jest niezgodność zawartego w decyzji rozstrzygnięcia z ukształtowaną *ex lege* sytuacją prawną ubezpieczonego. W ponowionym postępowaniu organ rentowy dąży więc do ustalenia, czy popełnione przez niego uchybienia albo przedłożone przez ubezpieczonego dowody lub ujawnione okoliczności mają wpływ na zmianę dokonanych wcześniej ustaleń. Bezpośrednim celem ponownego ustalenia jest rozstrzygnięcie o uprawnieniach emerytalno - rentowych ubezpieczonych, według stanu faktycznego z chwili wydania weryfikowanych decyzji rentowych. W doktrynie oraz judykaturze przyjmuje się, że

postępowanie w sprawie ponownego ustalenia prawa do świadczeń lub ich wysokości stanowi nadzwyczajną kontynuację postępowania przed organem rentowym w tej samej sprawie wskutek przedłożenia nowych dowodów lub ujawnienia nowych okoliczności istniejących przed wydaniem tej decyzji, które miały wpływ na prawo do określonego świadczenia (R. Babińska: Wzruszalność prawomocnych decyzji rentowych, Warszawa 2007; K. Antonów: Ponownie ustalanie prawa do świadczeń z ubezpieczeń społecznych, Przegląd Sądowy 2009 nr 1, s. 59 oraz K. Antonów, M. Bartnicki, B. Suchacki: Ustawa o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Komentarz, Warszawa 2009, a nadto uchwała Sądu Najwyższego z dnia 3 października 1996 r., II UZP 18/96, OSNAPIUS 1997 nr 7, poz. 117 oraz wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 listopada 2000 r., II UKN 41/00, Prokuratura i Prawo 2001 nr 6 - dodatek, poz. 39; z dnia 21 września 2010 r., III UK 94/09, LEX nr 621346 i z dnia 24 marca 2011 r., I UK 317/10, LEX nr 811823). Ponowne ustalenie w trybie przepisu art. 114 ustawy o emeryturach i rentach z FUS zmierza zatem do podważenia decyzji organu rentowego, niezależnie od tego, czy uprawomocniła się ona na skutek upływu terminu odwołania, czy też rozstrzygnięcia sądu. To swoiste "wznowienie postępowania" w takich sprawach w sposób oczywisty ogranicza bowiem prawomocność, czy też niewzruszalność decyzji organu rentowego. Przepisy art. 114 ustawy różnicują jedynie kompetencje organu rentowego w zależności od okoliczności, w jakich nastąpiło uprawomocnienie się weryfikowanych decyzji. Wyrazem tego są odrębne regulacje zawarte w przepisach art. 114 ust. 1 i ust. 2 ustawy emerytalnej. Kryterium odróżniające regulację ust. 1 i ust. 2 tego artykułu ma charakter podmiotowy w tym sensie, że ust. 2 odnosi się wyłącznie do organu rentowego i to w szczególnej sytuacji, gdy wcześniej prawo do świadczenia lub jego wysokość zostały ustalone orzeczeniem organu odwoławczego. Oznacza to, że zakresem zastosowania tego przepisu objęte są przede wszystkim wyroki ustalające prawo do świadczeń, i to w szczególnych sytuacjach, gdy organ rentowy ma zamiar zmienić na korzyść ubezpieczonego treść ustalonego uprawnienia (pkt 1) albo też na jego niekorzyść (pkt 2). Natomiast unormowaniem ust. 1 objęto zarówno sytuacje, w których decyzja organu rentowego uprawomocniła się z upływem terminu do wniesienia odwołania, jak również wskutek wyroków

ustalających prawo do świadczenia oraz oddalających odwołanie od decyzji odmownej, przy czym w przypadku obu rodzajów wyroków uprawnionymi do złożenia wniosku o ponowne ustalenie prawa do świadczenia jest zainteresowany, który musi wykazać istnienie stosownych przesłanek wynikających z tego przepisu. Z kolei organ rentowy wszczyna na podstawie ust. 1 postępowanie w przedmiocie ponownego ustalenia prawa do świadczenia, gdy wydana wcześniej decyzja uprawomocniła się wskutek niewniesienia odwołania od niej albo gdy wcześniej zapadł wyrok oddalający odwołanie od decyzji odmownej (por. K. Ślebzak (w:) Emerytury i renty z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych pod redakcją B. Gudowskiej i K. Ślebaka, Warszawa 2013, s. 705 – 706 oraz wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 marca 2012 r., I UK 299/11, OSNP 2013 nr 9 - 10, poz. 118).

Przesłankami wznowienia postępowania z art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS są przedłożenie nowych dowodów lub ujawnienie okoliczności istniejących przed wydaniem prawomocnej decyzji, które mają wpływ na prawo do świadczenia lub jego wysokość. Funkcją uregulowanej w tym przepisie instytucji jest stworzenie gwarancji wydania decyzji rentowych zgodnie z ukształtowaną *ex lege* sytuacją prawną zainteresowanych. Zarówno nowe dowody, jak i ujawnione okoliczności powinny stanowić kategorie mające wpływ na prawo do świadczeń lub ich wysokości. Wprawdzie dowody nie mają bezpośredniego wpływu na powstanie *ex lege* uprawnień emerytalno – rentowych, ale stanowią podstawę ustaleń zawartych w decyzjach rentowych. Dowody służą zatem ustaleniu okoliczności faktycznych (ustaleniu prawdziwości lub fałszywości twierdzeń o faktach). Dlatego każdy dopuszczalny środek dowodowy, stanowiący potwierdzenie okoliczności faktycznych istniejących przed wydaniem decyzji, mających wpływ na powstanie prawa do świadczenia lub jego wysokości, służy celowi omawianej instytucji. Zgodnie z przepisem z art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, przesłanką wznowienia postępowania jest także ujawnienie okoliczności istniejących przed wydaniem decyzji. Użyte w przepisie pojęcie „okoliczności” występuje w dwóch znaczeniach: w znaczeniu okoliczności faktycznych oraz okoliczności sprawy, które mają wpływ na wynik sprawy. Ów wpływ odnosi się albo do określonych w prawie materialnym przesłanek, które warunkują powstanie,

zmianę lub ustanie prawa, albo do wymagań formalnych i materialnorawnych, którym powinny odpowiadać czynności organu rentowego i wydane w ich następstwie decyzje. Sąd Najwyższy nadaje więc pojęciu „okoliczności” szeroki zakres znaczeniowy, obejmując nim ogół wymagań formalnych i materialnoprawnych związanych z ustaleniem decyzją rentową prawa do świadczeń emerytalno – rentowych (wyroki Sądu Najwyższego z dnia 15 maja 2014 r., III UK 150/13, LEX nr 1458793 i z dnia 17 sierpnia 2016 r., I UK 333/15, LEX nr 2120891).

W przypadku wystąpienia zainteresowanego z wnioskiem w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, należy w pierwszej kolejności zbadać przesłanki dopuszczalności złożenia takiego wniosku i w razie stwierdzenia ich braku organ rentowy powinien odmówić ponownego ustalenia prawa do świadczenia. Organ rentowy może jednak wydać decyzję o wznowieniu postępowania, gdy istnieją ku temu ustawowe przesłanki i ponownej odmowie poznania dochodzonego przez wnioskodawcę świadczenia, jeśli nowe okoliczności lub dowody nie pozwalają na stwierdzenie powstania po stronie zainteresowanego prawa do tegoż świadczenia. W obydwu przypadkach mamy do czynienia z nowymi decyzjami organu rentowego, od których odwołania inicjują nowe sprawy cywilne i które nie podlegają odrzuceniu z mocy art. 199 § 1 pkt 2 k.p.c. z uwagi na powagę rzeczy osądzonej w jej znaczeniu negatywnym (formalnym). Pozostaje natomiast kwestia pozytywnego (materialnego) skutku rzeczy osądzonej wyrokiem zapadłym między tymi samymi stronami w sprawie o to samo świadczenie emerytalne lub rentowe, nakazujący przyjęcie, że dana kwestia prawna kształtuje się tak, jak stwierdzono to w tymże prawomocnym wcześniejszym wyroku. Jeśli zatem w oparciu o zgromadzony materiał dowodowy, oceniony zgodnie z regułami art. 233 k.p.c., sąd rozpoznający poprzednią sprawę ustalił konkretny stan faktyczny, w odniesieniu do którego dokonał subsumcji przepisów prawa materialnego stanowiących prawną podstawę rozstrzygnięcia o prawie do świadczenia emerytalnego lub rentowego, to w razie wystąpienia ubezpieczonego z kolejnym wnioskiem o przyznanie tegoż świadczenia, opartego na tej samej podstawie faktycznej i prawnej, zachodzi powaga rzeczy osądzonej w jej pozytywnym aspekcie, wykluczając ponownie badanie tej samej kwestii. Prawomocny wyrok

oddalający odwołanie od decyzji organu rentowego odmawiającej przyznania prawa do emerytury ma zatem powagę rzeczy osądzonej w sprawie z odwołania od decyzji wydanej wskutek złożenia wniosku na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, jeżeli jej podstawą są te same okoliczności faktyczne i prawne, co przyjęte w uprzednim prawomocnym wyroku sądu. Natomiast wyrok w sprawie z zakresu ubezpieczeń społecznych nie ma powagi rzeczy osądzonej, jeśli dotyczy odmowy przyznania świadczenia z ubezpieczenia społecznego, a po jego uprawomocnieniu się organ rentowy wydał w trybie art. 114 ust. 1 ustawy emeryturach i rentach z FUS nową decyzję, opartą na nowych dowodach mających wpływ na ujawnienie rzeczywistego stanu faktycznego i jego prawidłową ocenę, gdyż wydanie nowej decyzji uprawnia ubezpieczonego do złożenia od niej odwołania i zobowiązuje sąd do sprawdzenia jej prawidłowości (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 19 stycznia 1984 r., III URN 131/83, OSNCP 1984 nr 10, poz. 177). Generalnie przyjmuje się, że powaga rzeczy osądzonej w rozumieniu art. 366 k.p.c. dotyczy tylko tych orzeczeń sądów ubezpieczeń społecznych, których podstawa faktyczna nie może ulec zmianie lub gdy odwołanie od decyzji organu rentowego zostało oddalone po stwierdzeniu niespełnienia prawnych warunków do świadczenia wymaganych przed wydanie decyzji (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 grudnia 2005 r., II UK 61/05, OSNP 2006 nr 23 – 24, poz. 371). Właśnie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS pozwala na zmianę postawy faktycznej poprzednio zapadłego rozstrzygnięcia sądowego. Jeśli bowiem zostaną spełnione przesłanki określone w tym przepisie, tj. wnioskodawca powoła nowe okoliczności lub przedstawi nowe dowody mające znacznie dla oceny jego prawa do świadczenia bądź jego wysokości, organ rentowy, a w przypadku wniesienia odwołania od negatywnej decyzji tego organu - sąd ubezpieczeń społecznych może dokonać odmiennych niż w poprzednim postępowaniu sądowym ustaleń w zakresie stanu faktycznego sprawy i tę nową podstawę faktyczną roszczeń ubezpieczonego poddać ocenie w świetle przepisów prawa materialnego normujących warunki nabywania uprawnień emerytalnych lub rentowych. Na tym polega specyfika spraw z zakresu ubezpieczeń społecznych. Wypada przy tym dodać, że w razie złożenia odwołania od decyzji organu rentowego wydanej w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS,

nie obowiązuje prekluzja dowodowa, ograniczająca możliwość zgłaszania wniosków dowodowych do etapu postępowania administracyjnego poprzedzającego wydanie tejże decyzji. Ubezpieczony może zatem także w postępowaniu sądowym powoływać się na nowe okoliczności oraz dowody uzasadniające wznowienie postępowania w trybie tego przepisu i rzutujące na jego prawo do wnioskowanego świadczenia.

Odnosząc powyższe rozważania do realiów niniejszej sprawy należy stwierdzić, że w sytuacji gdy występując z kolejnym wnioskiem o przyznanie prawa do emerytury z obniżonego wieku z tytułu pracy w szczególnych warunkach ubezpieczony S.T. nie wskazywał na zmianę okoliczności zaistniałą po wydaniu poprzedniej decyzji odmownej organu rentowego, od której odwołanie zostało oddalone prawomocnym wyrokiem sądowym, lecz domagał się ponownej oceny jego prawa do dochodzonego świadczenia z uwzględnieniem okresu zatrudnienia uprzednio nieuznanego za pracę w szczególnych warunkach, jego wniosek należało traktować jako złożony na podstawie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS. Jeśli zatem Zakład Ubezpieczeń Społecznych nie stwierdziłby zaistnienia określonych w tym przepisie przesłanek do wznowienia postępowania, powinien wydać decyzję odmawiającą ponownego ustalenia w trybie tego przepisu prawa wnioskodawcy do wcześniejszej emerytury. Skoro wydał decyzję odmawiającą prawa do świadczenia, należy przyjąć, iż doszło do wznowienia postępowania w sprawie i ponownego rozważenia przez organ rentowy zasadności roszczeń emerytalnych ubezpieczonego. Rozpoznając odwołanie od zaskarżonej decyzji Sąd pierwszej i drugiej instancji powinny zatem skontrolować w pierwszej kolejności dopuszczalność przedmiotowego wniosku w świetle art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS, a w razie uznania spełnienia przez ubezpieczonego warunków wynikających z tego przepisu – dokonać ustaleń w zakresie stanu faktycznego sprawy, z uwzględnieniem przedłożonych przez wnioskodawcę nowych dowodów i na tej podstawie ponownie ocenić roszczenia emerytalne skarżącego w świetle właściwych przepisów prawa materialnego.

W kwestii dopuszczalności wznowienia postępowania w trybie art. 114 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS wypada zauważyć, że dla wszczęcia postępowania o ponowne ustalenie prawa do świadczenia wystarczające jest

zaistnienie jednej z wymienionych w przepisie przesłanek, tj. przedłożenie nowych dowodów lub ujawnienie okoliczności występujących przed wydaniem prawomocnej decyzji organu rentowego. Wbrew wątpliwościom Sądu Apelacyjnego, wspomniane nowe dowody mogą zaś być dowodami osobowymi i dotyczyć faktów stanowiących przedmiot ustaleń w poprzednim postępowaniu o to świadczenie, byle byłyby to dowody wówczas istniejące, lecz niepowołane przez stronę. Celem ich wskazania przez wnioskodawcę jest wszakże ustalenie okoliczności faktycznych (potwierdzenie prawdziwości lub fałszywości twierdzeń o faktach) istniejących przed wydaniem wcześniejszej decyzji, mających wpływ na powstanie prawa do świadczenia lub jego wysokości. Wspomniane nowe dowody podlegają ocenie zgodnie z regułami art. 233 k.p.c. Chybiona jest teza o związaniu sądu w tym zakresie wynikami postępowania o to świadczenie, zakończonego prawomocnym wyrokiem. Skoro wznowione postępowanie stanowi kontynuację (a nie konkurencję – jak zauważył Sąd Apelacyjny) poprzedniego postępowania o przyznanie prawa do emerytury, to cały materiał zgromadzony w toku tegoż postępowania podlega ponownej analizie sądu i stanowi podstawę ostatecznych ustaleń faktycznych niezbędnych dla prawidłowej subsumcji prawa materialnego mającego zastosowanie w sprawie o to świadczenie. Takiej też oceny dowodów i ustaleń faktycznych powinien dokonać Sąd drugiej instancji w przedmiotowej sprawie. Powinien również wypowiedzieć się, czy w podstawie prawnej rozstrzygnięcia o uprawnieniach emerytalnych skarżącego uwzględnia tylko przepisy art. 184 ust. 1 w związku z art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z FUS oraz rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz.U. Nr 8, poz. 4), czy także przepisy zarządzenia Ministra Hutnictwa i Przemysłu Maszynowego z dnia 30 marca 1985 r. w sprawie stanowisk pracy, na których wykonywane są prace w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze w zakładach pracy resortu hutnictwa i przemysłu maszynowego (Dz. Urz. MG z 1985 Nr 1, poz. 1) lub ewentualnie innych aktów resortowych, gdyż stanowisko Sądu Apelacyjnego w tej kwestii zaprezentowane w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku nie jest jednoznaczne.

Podzielając zarzuty i wnioski kasacyjne, Sąd Najwyższy z mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c. orzekł jak w sentencji.

kc